

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

**на тему: ВПЛИВ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ НА СТАНОВЛЕННЯ
СОЦІАЛЬНИХ РОЛЕЙ ОСОБИСТОСТІ**

Виконала: студентка IV курсу, групи 6.0539-2
спеціальності 053– Психологія
освітня програма: Психологія
Арсенян Асмик Геворгіна
Керівник: Кандидат психологічних наук, доцент
кафедри психології Паскевська Ю.А.
Рецензент: к.психол.н., доцент кафедри психології
Гранд В.В.

Запоріжжя - 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра психології
Рівень вищої освіти бакалаврський
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

к.психол.н., доцент. Н.О. Губа

« ____ » _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

_____ Арсенян Асмик Геворгівна _____

Тема роботи Вплив сімейних цінностей на становлення соціальних ролей особистості

керівник роботи Кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Паскевська Ю.А.

затверджені наказом ЗНУ від «22» 02 2023 року № 341-с

2. Строк подання студентом роботи _____
3. Вихідні дані до роботи аналіз психолого-педагогічної літератури.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки: виявити вплив цінностей та на статус особистості в соціумі; провести аналіз наукових даних стосовно соціальних ролей та провести емпіричне дослідження впливу сімейних цінностей на роль особистості.
5. Перелік графічного матеріалу: 6 таблиць, 5 малюнків
6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання Видав	Завдання Прийняв
Вступ	Паскевська Ю.А, доцент		
Розділ 1	Паскевська Ю.А, доцент		
Розділ 2	Паскевська Ю.А, доцент		
Висновки	Паскевська Ю.А, доцент		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	лютий-березень 2023 р.	Виконано
2	Робота над вступом	березень 2023 р.	Виконано
3	Робота над першим розділом	квітень 2023 р.	Виконано
4	Робота над другим розділом	Квітень-травень 2023 р.	Виконано
5	Написання висновків	травень 2022 р.	Виконано
6	Передзахист	травень 2023 р.	Виконано
7	Нормоконтроль	травень 2023 р.	Виконано

Студент _____ А. Г. Арсенян

Керівник роботи _____ Ю. А. Паскевська

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О. М. Грєдинарова

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота бакалавра: 38 сторінок, 5 рисунків, 6 таблиць, 21 джерело.

Мета роботи полягає у теоритичному обґрунтуванні та емпіричному вивченні особливостей соціальних ролей та сімейних цінностей особистості, а також вплив цих цінностей на соціальний статус особистості у соціуму.

Об'єкт дослідження – соціальна роль особистості.

Предмет дослідження - вплив цінностей та на соціальний статус підлітка.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що статус особистості в соціумі – показник цінностей.

Методи дослідження: теоретичні: (аналіз і синтез літератури з обраної проблеми, синтез і узагальнення отриманих результатів); емпіричні: (Методики дослідження були застосовані такі: Методика дослідження ціннісних орієнтацій М. Рокича, Методика Ш. Шварца для вивчення цінностей особистості.)

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що:

- Обґрунтуванню та досліджено специфіку понять щодо соціальних статусів та соціальних ролей;
- Ознайомлення таких понять, як: статус, роль, соціальний ранг, соціум, особистість, вплив та зв'язок цінностей та соціуму.

СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС, РОЛЬ, ЦІННОСТЬ, ОСОБИСТІТЬ, СОЦІУМ,
СОЦІАЛЬНИЙ РАНГ

SUMMARY

Arsenyan A.G. The influence of family values on the formation of the social roles of the personality.

Bachelor's thesis: 38 pages, 5 figures, 6 tables, 21 sources.

The purpose of the work is the theoretical substantiation and empirical study of the characteristics of social roles and family values of an individual, as well as the influence of these values on the social status of an individual in society.

The object of research is the social role of the individual.

The subject of the study is the influence of values on the social status of a teenager.

The research hypothesis is based on the assumption that the status of an individual in society is an indicator of values.

Research methods: theoretical: (analysis and synthesis of literature on the selected problem, synthesis and generalization of the obtained results); empirical: (The following research methods were used: M. Rokich's method of researching value orientations, Sh. Schwartz's method for studying individual values.)

The scientific novelty of the study is that:

- The specifics of the concepts of social statuses and social roles are substantiated and researched;
- Acquaintance with such concepts as: status, role, social rank, society, personality, influence and connection of values and society.

SOCIAL STATUS, ROLE, VALUE, PERSONALITY, SOCIETY, SOCIAL RANK

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ I. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА СТРУКТУРА ЯК НАПРЯМОК ОСОБИСТОСТІ.....	8
1.1. Структура особистості.....	8
1.2 Соціальна роль і соціальний статус.....	11
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО ВИВЧЕННЯ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ.....	15
2.1. Характеристика системи цінностей	15
2.2. Соціальна роль особистості та системи прийнятих у суспільстві норм і цінностей.....	18
2.3. Емпіричне дослідження. Методики проведення та результати	20
ВИСНОВКИ.....	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:	37

ВСТУП

Проблематика ціннісних орієнтацій входить до загальної структури теорії про цінність і формування особистості; вченими обґрунтовуються різноманітні підходи до класифікації ціннісних орієнтацій, з'ясовуються основні напрямки змін, що відбуваються у суспільстві тощо. Проте, незважаючи на значний інтерес вітчизняних та зарубіжних дослідників до означеної проблеми, існує ряд питань, які ще потребують свого вирішення.

Розвиток особистості відбувається в процесі засвоєння соціального досвіду, що проявляється у вигляді норм, правил, ідеалів, цінностей, вироблених у певному суспільстві. Ознайомлення із соціальними зразками; інтеріоризація деяких із них, формування власної оцінки щодо дійсності є становленням системи ціннісних орієнтацій особистості.

Аналізуючи систему цінностей, варто зауважити, що це одна з найважливіших характеристик особистості. Ціннісні орієнтації, безперечно, залежать від інтересів, бажань та потреб і водночас активно формують інтереси, поглиблюють і диференціюють бажання. Система цінностей як внутрішня основа ставлень індивіда до дійсності допомагає розкрити механізм поведінки особистості, пояснити та спрогнозувати її.

Отже, саме це й зумовлює зростання інтересу у вітчизняній філософській, культурологічній, соціологічній, історичній думці тощо до різностороннього осмислення духовності народу, його споконвічних цінностей. Проблема формування системи цінностей є більш глибокою, ніж може здатися на перший погляд на особистість в соціумі.

Мета дослідження - виявити вплив цінностей та на статус особистості в соціумі.

Об'єкт дослідження – соціальна роль особистості.

Предмет дослідження - вплив цінностей та на соціальний статус підлітка.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що статус особистості в соціумі – показник цінностей. Виходячи з поставленої мети дослідження, визначення його об'єкта, предмета, гіпотези, були сформульовані наступні завдання:

1. охарактеризувати психологічну природу особистості;
2. визначити структура особистості;
3. проаналізувати соціальну роль і соціальний статус особистості;
4. охарактеризувати систему цінностей;
5. визначити соціальну роль особистості та систему прийнятих у суспільстві норм і цінностей;
6. виявити вплив цінностей та ціннісних орієнтацій на становлення особистості.

Структура роботи складається з вступу, двох розділів, висновку, списку використаної літератури. Загальний обсяг роботи 41 сторінок комп'ютерного тексту.

РОЗДІЛ І.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА СТРУКТУРА ЯК НАПРЯМОК ОСОБИСТОСТІ

1.1. Структура особистості

Структура (від лат. *structura*-будова, розташування, порядок) - сукупність стійких зв'язків об'єкта, що забезпечують його цілісність і тотожність самому собі.

Структура особистості може бути представлена як сукупність основних якостей людини, які залишаються відносно стабільними при різних змінах протягом усього його життя.

У структурі особистості можна виділити такі складові, як спрямованість, досвід (найбільш динамічна частина структури), устливі особливості окремих психічних процесів, біологічно обумовлені особливості. Розгляньмо структуру ліч-вибірковості більш детально.

Першу складову в структурі особистості - спрямованість - можна охарактеризувати як сукупність стійких мотивів, що орієнтують діяльність людини. Серед цих мотивів складно виділяються інтереси, переконання, психологічні установки.

Інтерес - це мотив, спрямований на бажання пізнати якусь область (або об'єкт) і орієнтуватися в ній (ньому).

Зазвичай інтереси виступають в якості постійного побуді значного механізму, що змушує людину шукати нові факти і відомості про зацікавлену її область [7. 459].

Інтереси класифікуються за різними ознаками.

Відмінність інтересів за змістом. Воно виділяє об'єкти пізнавальних інтересів за їх суттю. Наприклад, інтерес до науки, інтерес до спорту, інтерес до особистості.

Розвиток інтересів за ознакою цілей. Ця відмінність зателефонує розглядати безпосередні та опосередковані інтереси.

Відмінність інтересів по широті. Воно проявляється в тому, що в одних людей інтереси сконцентровані в одній області, а у других - розподілені між різними об'єктами. Наприклад, один студент цікавиться всіма економічними науками, історією, спортом, а інший - проявляє інтерес тільки до статистики.

Інтереси підрозділюються за ступенем їх стійкості. Ус важливість інтересу характеризується його тривалістю. Устій охайність інтересу - одне із свідчень людського спо - собівства, і з цієї точки зору має діагностичну цінність.

Переконання - це система мотивів особистості, яка спонукає че - лівека чинити відповідно до своїх поглядів, принципу обличчя, світогляду.

В історії є чимало прикладів, коли люди жертвували своїм життям в ім'я переконань, наприклад, перші християни-мучені і герої воєн і революцій тощо. Це свідчить про сильну волю і стійкість переконань. Існують приклади і відмови від убо страждань, що свідчить про слабкість духу, про «подвійну мораль», про відсутність істинності переконань [15-16].

Психологічна установка - це не усвідомлювана особистістю готовність діяти певним чином. Психологічне значна установка, по суті, є упередженістю, яка веде до побудови або зміни способу і характеру поведінки безпеки людини.

Друга складова в структурі особистості - досвід.

Досвід - це засноване на практиці чуттєво-емпіричне пізнання навколишнього світу. Досвід зазвичай розглядається як сукупність знань, умінь, навичок.

Знання - це перевірений практикою результат пізнання дій складності, вірне її відображення в мисленні людини.

Вміння - здатність людини на практиці здійснити систему дій, що дають певний результат.

Навички - це вміння виконувати цілеспрямовані дії, доведене до автоматизму, в результаті повторення одних і тих же рухів або вирішення типових завдань у виробничій або навчальній діяльності.

Досвід визначає підготовленість особистості до професіональ необхідної діяльності, рівень розвитку особистості [9, 53-54].

Третя складова в структурі особистості - стійкі особливості окремих психічних процесів - охоплює насамперед пам'ять, волю та емоції людини.

Пам'ять - це здатність людини до відтворення про волого досвіду. Пам'ять - одна з основних властивостей психіки, що ображає здатність тривалого зберігання інформації про особистість зовнішнього світу і про реакції організму і здатність багато впорядковувати цю інформацію в сферу свідомості і поведінки.

Воля - це здатність до вибору діяльності та внутрішніх зусиль, необхідних для здійснення цієї діяльності. Здійснюючи вольову дію, людина протистоїть владі не посередньо випробовуваних потреб, імпульсивних бажань. Таким чином, для волі характерна цін значна характеристика мети дії. Вольова поведінка обтяжує прийняття рішення, яке часто супроводжується боротьбою мотивів, і реалізацію цього рішення.

Емоції (від фр. *emotion* - хвилювання) - реакція на вплив внутрішніх і зовнішніх подразників, що має яскраво виражений вибіркве суб'єктивне забарвлення і охоплює всі види переживання. Емоції підрозділюються на позитивні і негативні. Позитивні емоції пов'язані із задоволенням, а негативний - з незадоволенням різних потреб. Емоції, які складаються на основі вищих

соціальних потреб людини, зазвичай називають почуттями (інтелектуальними, естетичними, моральними).

Четверта складова в структурі особистості - біологічно обумовлені особливості особистості - стать, вік, зовнішність і т. п. Ці особливості проявляються в спілкуванні людини з іншими людьми, нерідко впливають на формування рис особистості. Напри - мір, дослідження карликів, чий зріст не перевищував 80-130 см, викликало значну схожість їхніх індивідуальних рис: специфі правочинний інфантильний гумор, некритичний оптимізм, непосред правдивість, висока витривалість у ситуаціях, що потребують значення неабиякої емоційної напруги, відсутність будь-якої сором'язливості тощо.

1.2 . Соціальна роль і соціальний статус

В рамках соціологічного знання значення має вивчення стану особистості в суспільстві, тобто соціального положення нагороду, яке визначається поняттям «соціальний статус особистості».

Соціальний статус (від лат.status - стан, стан) особи — це становище людини в суспільстві, яке вона займає відповідно до свого віку, статі, походження, професії, сімейного стану.

Види соціальних статусів особистості:

1. Статуси, що визначаються положенням відступу в групі:

соціальний статус - становище людини в суспільстві, яке вона займає як представник великої соціальної групи у взаєминах з іншими групами

особистий статус - положення нагороди в малій групі, залежне від того, як його оцінюють її члени відповідно до його особистих якостей

2. Статуси, що визначаються часовими рамками, впливом на життя Севастополя в цілому:

Основний статус означає головне в житті людини

Неосновний статус впливає на деталі поведінки людини [12, 156].

3. Статуси, що набуваються або не набуваються в результаті вільного вибору:

наказний статус - соціальна позиція, яка заздалегідь наказана індивіду суспільством незалежно від заслуг особистості, статус, отриманий не з власної волі (наприклад, раса, стать, кровно-родинні стосунки - дочка, син, брат, сестра тощо)

змішаний статус володіє рисами запропонованого і досягнутого статусів (наприклад, не добровільно безробітний, отримана інвалідність)

статус, що досягається, набувається в результаті вільного вибору, особистих зусиль і знаходиться під контролем людини (наприклад, студент, директор, член партії, чоловік, дружина та інші).

Отже, будь-яка людина займає кілька позицій, оскільки бере участь у безлічі груп і організацій, і відповідно вона характеризується статусним набором.

Статусний набір — це сукупність всіх статусів, що займаються даним індивідом. Існує певна ієрархія статусів: міжгрупова - має місце між статусними групами; внутрішньогрупова - має місце між статусами індивідів в рамках однієї групи.

Статусний ранг — це місце в ієрархії статусів. Виділяють такі види статусних рангів: високий, середній, низький.

Протиріччя в міжгруповій і внутрішньогруповій ієрархіях проявляються в розбіжності статусів, яке виникає за двох обставин:

коли вид має високий статусний ранг в одній групі і низький - в іншій (наприклад, чоловік є головою своєї сім'ї, але на роботі є службовцем нижчого чину)

коли права та обов'язки одного статусу несумісні з правами та обов'язками іншого (наприклад, статус депутата несумісний зі статусом міні [13. 59-60]).

При характеристиці будь-якого соціального статусу виділяють такі компоненти:

Таблиця 1.1.

Характеристика соціального статусу

<u>Компонент</u>	<u>Його характеристика</u>
Статусні права та обов'язки	Визначають те, що носій даного статусу може робити і що він повинен робити
Статусний діапазон	Встановлені рамки, в яких здійснюються статусні права та обов'язки відділу.
Статусні символи	Зовнішні відзнаки, що дозволяють розмежовувати носіїв різних статусів (військовослужбовці носять форму, у кожного заслів'я і класу свій стиль одягу і своя атрибутика).
Статусний образ (імідж)	Сукупність уявлень про те, як повинен виглядати і вести себе так, відповідно до свого статусу.
Статусна ідентифікація	Визначення ступеня відповідності відвід відповідання своєму статусу.

Він не тільки має певний соціальний статус, його постійно оцінюють інші люди, групи і суспільство, в якому він живе. Це знаходить свій вислів у поняттях «престиж» і «авторитет».

Престиж - це оцінка суспільством значущості тих чи інших позицій, займаних індивідами. Авторитет - це ступінь визнання суспільством особистих і ділових якостей індивідів.

Престижність того чи іншого статусу формується під впливом двох факторів: 1) реальна корисність тих соціальних функцій, які виконує людина, 2) система цінностей, характерна для даного суспільства.

Деякі риси, що впливають на соціальне становище людини, мають об'єктивний характер, тобто не залежать від її бажань (національність, стать, походження тощо). Але головне, що визначає соціальний статус, соціальне становище, авторитет і престиж особистості - це освіта, кваліфікація та інші особисті та соціально значущі якості [14, 241].

Значення соціальних статусів виражається в тому, що вони:

- визначають зміст і характер соціальних відносин;
- виступають як структурні елементи соціальної організації суспільства, що забезпечують соціальні зв'язки між суб'єктами суспільних відносин.

Суспільство не тільки формує соціальні статуси, а й створює механізми їх відтворення, регулюючи розподіл індивідів за певними соціальними позиціями. Співвідношення різних статусів у соціальній структурі - суттєва характеристика суспільства, його соціальної та політичної організації.

Соціальний статус особистості насамперед впливає на її поведінку.

Соціальна роль — це модель поведінки, орієнтована на даний статус і очікувана від нагороди з боку суспільства. Виділяють такі соціальні ролі:

психосоматичні (гр.soma - тіло) - поведінка особистості залежить від біологічних потреб, культури людини;

психодраматичні - поведінка особистості залежить від вимог соціального оточення;

соціальні - особистість поводить ся так, як цього очікують від представника тієї чи іншої соціальної категорії [15. 123-124].

Від соціальної ролі як зразка поведінки слід відрізняти реальну рольову поведінку, яка означає не соціально очікувану, а фактичну поведінку виконавця конкретної ролі. І тут багато залежить від особистісних якостей нагороду, від ступеня засвоєння ним соціальних норм, від його переконань, установок, ціннісних орієнтацій [16. 72].

РОЗДІЛ II.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО ВИВЧЕННЯ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

2.1. Характеристика системи цінностей

Цінності трактуються як норми, не залежать від суб'єкта і утворюють метаоснову конкретних цінностей і культури.

У роботі «Система цінностей» (1914) Г. Ріккерт першим запропонував виділяти такі типи цінностей: естетичні (цінності мистецтва), логічні (цінності науки), моральні (цінності моралі), теологічні (цінності релігії), соціально-етичні (цінності суспільного буття), містичні (цінності мовної культури), особисті (цінності Молдови).

Феноменологічна теорія цінностей М. Шелера представляє цінності в якості об'єктивних апріорних сутностей. Вчений зазначає, що в світі спочатку виділяються два роду буття - буття речей і буття благ, і лише потім ми відкриваємо в них цінності через почуття цінностей. Суб'єкт не є передумовою апріорних цінностей, а також творцем критеріїв і порядку їх ранжування. Цінності інтенціонально співвідносяться зі світом матеріальних благ і об'єктів.

М. Вебер, вводячи проблему цінностей в соціологію, в своєму «розумно-пояснюючому» підході взяв за підставу неокантіанський теза, що кожен людський акт постає осмисленою лише в співвіднесенні з цінностями, за допомогою яких артикулюються цілі [17, 628].

Проблему взаємовпливу ціннісно-нормативних систем особистості визначив у своїх дослідженнях Е.Дюркгейм, згідно з яким система цінностей суспільства являє собою сукупність ціннісних уявлень окремих людей. Дюркгейм вважав, що шкала цінностей виявляється незалежною від змінних та

індивідуальних оцінок індивідів. Люди пристосовуються до прийнятої від суспільства вже ustalеної цінності. Механізм, що регулює поведінку людини в суспільстві, є внутрішнім прийняттям цінностей через зовнішню згоду з громадською думкою. Крім того, Дюркгейм вказував на необхідність побудови ієрархії цінностей. Він виділяв наступні цінності: економічні, релігійні, моральні, метафізичні, естетичні. Засвоєні з цих систем цінності виступають як колективних та індивідуальних орієнтирів дії людей [19, 108].

Таким чином, в роботах як Е.Дюркгейма, так і В.Парето цінності відрізнялися надіндивідуальним, об'єктивним, конвенціональним характером, відтворенням і стійкістю в часі і директивним властивістю по відношенню до індивіду [20, 142].

Відомий американський соціолог Т.Парсонс аналізував роботи В. Парето і виділив дві категорії залишків: залишки, що продукуються інстинктами; нормативні залишки, або ціннісні установки. Ці категорії сам В. Парето не виділяє. Т.Парсонс у своїй концепції про соціальну дію пов'язує поняття цінності з ціннісною орієнтацією Севастополя, яка виступає у вигляді прихильності до стандартів, які існують в культурі суспільства [20, 142].

Поняттю цінності в процесі розвитку соціологічного знання намагаються надати зручне визначення, застосоване в емпіричних дослідженнях і верифікується.

Базові цінності відносяться: здоровий спосіб життя, «якість життя», гуманістична культура спілкування між людьми, зростаюча потреба в самореалізації особистості. Базові цінності остаточно складаються в процесі первинної соціалізації, а потім зберігають достатню стабільність, зазнаючи принципових змін лише в складні періоди життя людини та її соціального середовища [23, 7-8].

На цій основі всі цінності діляться на наступні групи:

1. Цінності здоров'я, що показують місце здоров'я в ієрархії цінностей, що визначають більш-менш сильні заборони щодо здоров'я.
2. Особисте життя. Сукупність цінностей, що відповідають за любов, сексуальність та інші прояви міжполової взаємодії.
3. Сім'я. Визначає ставлення до сім'ї, батьків та дітей.
4. Професійна діяльність. Цінності описують вимоги і ставлення до роботи, фінансів для даного конкретного індивідууму.
5. Інтелектуальна сфера, що визначає місце мислення і інтелектуального розвитку в житті людини.
6. Смерть і духовний розвиток. Цінності, що відповідають за ставлення до духовному розвитку, релігії, смерті і церкви.
7. Соціум. Цінності, що відповідають за ставлення людини до суспільства, державі, політичній системі тощо.
8. Захоплення. Цінності, що описують захоплення і проведення вільного часу індивідуумом.
9. Побутові цінності показують ставлення до побуту, одягу, зовнішнього виду.

На сьогоднішній день питання цінностей є дуже гострим. Аналізуючи цінності та ціннісні орієнтації в контексті суспільної свідомості та поведінки людей, можна отримати достатньо інформації про ступінь сформованості суспільства і нагороди, про рівень засвоєння їм усього багатства людської історії. Культурна специфіка може проявлятися в особливостях ієрархії цінностей, властивих тому або іншому суспільству.

2.2. Соціальна роль особистості та системи прийнятих у суспільстві норм і цінностей

Формування цінностей - процес досить складний та багатогранний. Зокрема, встановлено, що специфічність усвідомлення об'єктів соціальної дійсності як цінностей передбачає наявність для цього особливих психологічних механізмів. У цьому випадку важливого значення набуває такий вид психологічного процесу, як оціночна діяльність людини, спрямована не лише на засвоєння та усвідомлення об'єктивно-змістовної сторони об'єкта чи предмета, а й на оцінювання їх властивостей із точки зору потреби, корисності, прийнятності з метою задоволення потреб та інтересів особистості, реалізації цілей її діяльності [26, 8-9].

Роль (соціальна) - поведінка, яка очікується від кожної людини, що є членом даної соціальної групи. Іншими словами, соціальна роль - це стійка система реакцій на певну поведінку, що здійснюється за допомогою механізму зворотного зв'язку.

Соціальна роль - це не властивість окремого нагороду, і дуже рідко - суспільства в цілому; це завжди система поведінки, прийнята в певній групі, тобто соціальна роль - це елемент певної соціальної групи.

Соціальні ролі склалися тоді ж, коли сформувалися і перші людські колективи. Коло інтересів членів первісного суспільства було досить вузьке. І вижити вони могли тільки в складі своєї групи. Кожен член групи, посилаючи повідомлення іншому її члену, чекав від нього відповідної реакції - поведінки. Якщо дитина просила маму погодувати його - вона повинна була це зробити, інакше діти будуть вмирати і група припинить своє існування. Якщо старший чоловік у групі (який, до речі, може бути і батьком дитини) попросить його допомогти натягнути цибулю, він повинен це зробити, інакше всі залишаться без їжі, і т.д. [27, 21-22].

Таким чином, по відношенню до кожного члена групи у решти її членів складалася стійка система очікувань того, як він повинен вести себе у відповідь на те інше повідомлення або на будь-яку подію в зовнішньому середовищі. Група не могла вижити, якби кожен її член поведився як хотів, або прагнув би обдурити групу - результатом такої поведінки була б загибель всієї групи, або вигнання єзиду з групи, що в тих умовах було рівносильно загибелі його самого.

Отже, саме соціальна роль, а не захід, є основним елементом соціальної групи. Сукупність індивідів - це ніби субстрат, на якому базується група. Дослідження рольових структур малих соціальних груп дозволили зробити такі висновки:

1. Роль автономна по відношенню до індивіда: Ід може піти, а роль - залишиться; людина може не відповідати вимогам ролі.
2. Людина може послідовно грати кілька ролей в одній і тій же групі.
3. До конкретного індивіда можуть одночасно пред'являтися рольові очікування, що відносяться до різних, які часто суперечать один одному ролям.
4. Людина може одночасно грати соціальні ролі в декількох групах, і ці ролі можуть як поєднуватися, так і суперечити один одному.

Найбільша увага приділялася вивченню ролі лідера та її впливу на групу в цілому. Наприкінці 30-х - початку 40-х років ХХ ст. актуальною стала проблема впливу типу лідерства на поведінку групи. Ця актуальність викликала як політичними причинами (домінуванням авторитарних режимів у низці країн), так і проблемами вибору оптимального типу керівництва компаніями (протистоянням «фордизму» і «концепції людських відносин»). Цими питаннями зайнявся Курт Левін - американський психолог, який емігрував з Німеччини. Він виділив три типи лідерства - авторитарний, при якому рішення приймається формальним лідером, демократичний (рішення приймається більшістю) і попустительський (не встановлюється правил прийняття рішення,

кожен учасник експерименту діє на свій розсуд). Об'єктом дослідження були штучно сформовані групи підлітків, які вирішували ігрові завдання.

Тип лідерства в кожній групі задавався самими експериментаторами. Їх цікавили прояви агресивності в поведінці дітей, залежно від типу лідерства і від того, як відбувається зміна цього типу. Дослідження К. Левіна показали, що найменше агресивності спостерігається при авторитарному типі лідерства, а найбільше - при зміні авторитарного на демократичний або попустительський.

Висновки. Таким чином, стан ціннісної системи суспільства може бути охарактеризований як такий, що постійно трансформується і спричиняє зміни в ціннісній ієрархії суспільства, плюралізацію ціннісних систем, котрі виконують не лише диференціюючу, а й інтегруючу роль. Сьогодні молодим людям доводиться обирати життєвий шлях, опираючись на особистісну ціннісну систему, котра формується, фактично, за відсутності усталеної суспільної системи цінностей. Хоча це й породжує певні труднощі для молоді, проте відкриває їй шлях до самовиявлення [29. 618-619]

2.3. Емпіричне дослідження. Методики проведення та результати

Мета дослідження - дослідження ієрархії цінностей і динаміки її зміни в тимчасовій перспективі у сучасних підлітків.

Об'єктом у цьому дослідженні ціннісні орієнтації особистості в підлітковому віці.

Предмет дослідження: взаємозв'язок ціннісних орієнтацій підлітків та часової перспективи особистості.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що структура ціннісних орієнтацій сучасних підлітків може змінитися при проведенні психокорекційних заходів, спрямованих на посилення професійної мотивації, етичних і моральних норм взаємин; показники значимості типів цінностей залежать від статі підлітків.

Учасники дослідження група підлітків 14-15 років у кількості 30 чоловік. З них 18 дівчаток та 12 хлопчиків.

Методики дослідження були застосовані такі: Методика дослідження ціннісних орієнтацій М. Рокича, Методика Ш. Шварца для вивчення цінностей особистості.

Вибір методик. Для підбору адекватного інструментарію нами проведено аналіз технік і методик, спрямованих на вивчення ціннісних орієнтацій підлітків. Слід зазначити, що їх нині існує досить багато. Виходячи з мети нашого дослідження, нами обрані методики М. Рокича «Ціннісні орієнтації» і Методика для вивчення цінностей особистості Ш. Шварца.

Процедура дослідження. Дослідження ціннісних орієнтацій підлітків проводилося нами в два етапи і в різні часові відрізки - на початку навчального року і в кінці навчального року. На початку навчального року нами проведено тестування учнів спочатку за методикою М. Рокича, а потім за методикою Ш. Шварца.

Після проведення цілеспрямованого педагогічно-виховного комплексу заходів з даною групою підлітків, нами в кінці року було проведено повторне дослідження ціннісних орієнтацій підлітків даної групи.

Методика "Ціннісні орієнтації" Рокича

Система ціннісних орієнтації визначає змістовну сторону спрямованості особистості і складає основу її відносин до навколишнього світу, до інших людей, до себе самої, основу світогляду і ядро мотивації життєдіяльності, основу життєвої концепції і "філософії життя". Найбільш поширеною в даний час є методика вивчення ціннісних орієнтацій М. Рокича, заснована на прямому ранжуванні списку цінностей, її результат сильно залежить від адекватності самооцінки випробуваного. Тому дані, отримані за допомогою тесту Рокича, як правило, підкріплюють даними інших методик.

М. Рокіч розрізняє два класи цінностей: термінальні - переконання в тому, що кінцева мета індивідуального існування варта того, щоб до неї прагнути; інструментальні - переконання в тому, що якийсь образ дій або властивість особистості є кращим в будь-якій ситуації. Цей поділ відповідає традиційному поділу на цінності - цілі і цінності - засоби.

Перед початком тестування з хлопцями був проведений інструктаж: "Зараз Вам буде пред'явлений набір з 18 карток з позначенням цінностей

«Т» (термінальні цінності) та 18 карток з позначенням цінностей

«І» (інструментальні цінності). Ваше завдання - розкласти їх по порядку значимості для Вас як принципів, якими Ви керуєтесь у Вашому житті.

Уважно вивчіть таблицю і, вибравши ту цінність, яка для Вас найбільш значуща, помістіть її на перше місце. Потім виберіть другу за значимістю цінність і помістіть її слідом за першою. Потім виконайте те ж з усіма залишилися цінностями. Найменш важлива, залишиться останньою і займе 18 місце. Кінцевий результат повинен відбивати Вашу справжню позицію".

Обробка отриманих результатів проводилась по кожній цінності окремо для всіх учасників; по кожній цінності окремо для дівчаток і для хлопчиків. Для визначення вмісту типів ціннісних орієнтацій зазвичай вдаються до факторного або таксономического аналізу. Тут використали останній - угруповання даних за схожими ознаками і провели наступну процедуру обробки отриманих матеріалів. Взнявши результати ранжування учнями запропонованих цінностей в залежності від ступеня їх диференціації виявили тих школярів, у яких співпали оцінки одних і тих самих цінностей. Мінімальним числом виявилось збіг за 12-ти цінностям при розбіжності однієї з них в один бал. Згрупувавши на цій підставі результати ранжирування, вирахували середній бал по кожній з вісімнадцяти цінностей. Середній бал визначається шляхом ділення суми всіх оцінок по цій цінності на число школярів цієї групи.

Для отримання загальної картини ціннісних орієнтацій підлітків і окремо для дівчаток і для хлопчиків, отримані результати зведені в загальну таблицю (Таблиця 2.1).

Наступне дослідження в поточному періоді було проведено з даною групою підлітків за методикою Ш. Шварца, адаптованої і стандартизованої В.М. Карандашева.

Опитувальник Ш. Шварца для вивчення ціннісної сфери особистості складається з двох частин, що відрізняються діагностичними цілями.

Перша частина опитувальника («Огляд цінностей») призначений для вивчення нормативних ідеалів, цінностей особистості на рівні переконань, а також для виявлення структури цінностей, що надає найбільший вплив на особистість у цілому, але не завжди виявляється в реальному поведінці.

Дотримуючись думки про те, що зміст цінностей відображає типи мотиваційних цілей, які вони висловлюють, Ш. Шварц групує окремі цінності відповідно до спільністю цілей у ціннісні типи. Усього десять мотиваційних типів:

Влада. Центральна мета даного типу, на думку дослідника, полягає в досягненні соціального статусу чи престижу, контролю чи домінування над людьми і засобами. Цінності влади фокусуються на соціальному повазі, досягненні домінантної позиції в рамках цілої соціальної системи.

Досягнення. Визначальна мета цього типу полягає в досягненні особистого успіху через прояв компетентності відповідно до соціально-культурними стандартами (у безпосередній взаємодії), яка тягне за собою соціальне схвалення.

Гедонізм. Мотиваційна мета типу визначається як насолоду або чуттєве задоволення.

Стимуляція. Даний тип цінностей є похідним від потреби в новизні, новим переживанням.

Самостійність. Визначальна мета цього типу цінностей, на думку Ш. Шварца, полягає в самостійності мислення у виборі способів дії, у творчості та дослідницької активності.

Універсалізм. Мотиваційною метою даного типу цінностей, що базуються на соціальних потребах, є розуміння, терпимість, захист благополуччя всіх людей і природи в цілому.

Доброта. Представляє більш «вузький» просоціальної тип цінностей, в порівнянні з універсалізмом; він є похідним від потреби в позитивному взаємодії, потреби в аффіляції. Його мотиваційна мета - збереження благополуччя людей, з якими індивід знаходиться в близьких контактах.

Традиції. Мотиваційна мета даного типу - повага, прийняття звичаїв та ідей, що існують у даній культурі, і дотримання ним.

Конформність. Визначальна мета цього мотиваційного типу полягає в стримуванні та запобіганні спонукань і дій, які можуть заподіяти шкоду іншим чи не відповідає соціальним очікуванням. Безпека. Мотиваційна мета типу - безпека для інших людей і себе, гармонія, стабільність суспільства і взаємин.

Перша частина опитувальника складається з двох списків цінностей. Перший список містить «термінальні» (за М. Рокича) цінності, в другому списку представлені інструментальні цінності (всього 57 цінностей). Всі вони мають ясну мотиваційну мету. Випробуваному пропонується оцінити ступінь важливості кожної цінності як «керівного принципу його життя» за 9-ти бальною шкалою (від -1 до 7, включаючи 0). Що вищий бал, тим важливішою є випробуваному дана цінність.

Друга частина опитувальника («Профіль особистості») направлена на вивчення реально діючих цінностей особистості, індивідуальних пріоритетів, найбільш часто виявляються в поведінці людини. Дані, отримані по першій і другій частині методики, зазвичай не збігаються, оскільки ціннісні пріоритети особистості на рівні нормативних ідеалів не завжди реалізуються внаслідок

обмеження можливостей людини або групового тиску. У другій частині опитувальника наводиться список з сорока описів особистості людини, які відповідають одному з десяти типів цінностей. Випробуваний повинен оцінити, якою мірою кожен описаний людина схожа або несхожий на нього. Використовується шкала з п'яти позицій: від «дуже схожий на мене» до «зовсім не схожий на мене».

Була проведена групова форма опитування. Обробка результатів проводилася шляхом співвіднесення відповідей кожного випробуваного з відповідним ключем. У ній зазначено номери пунктів обох частин опитувальника, відповідні кожному типу цінностей. Середній бал за даним типом цінності показує ступінь її значимості.

При первинній обробці даних по кожній частині опитувальника («Огляд цінностей» та «Профілі особистості»») обчислюється середній бал для обраних випробовуваним відповідей відповідно до ключа. Обробка проводилася окремо для кожного з 10 типів ціннісних орієнтацій. Величина цього середнього балу по відношенню до інших дозволяє судити про ступінь значущості цього типу цінностей для досліджуваного, а середні показники типів цінностей за групами - про співвідношення значимості типів цінностей окремо для хлопчиків і для дівчаток.

Отримані дані представлені в таблицях нижче.

Таблиця 2.2.

Середні показники значимості типів цінностей за методикою М. Рокіча в групі 9-класників

Список «термінальних цінностей	По групі в цілому	дівчата	Юнаки
Активна, діяльне життя	3,65	3,80	3,50
Здоров'я	4,14	4,00	4,28
Краса природи і мистецтва	3,32	3,65	3,20

Продовження таблиці 2.2

Матеріально забезпечене життя	3,46	3,45	3,47
Спокій у країні, світ	3,15	3,30	3,00
Пізнання, інтелектуальний розвиток	3,87	3,60	4,35
Незалежність суджень і оцінок	3,60	3,20	3,80
Щасливе сімейне життя	4,35	4,55	4,20
Впевненість у собі	3,48	3,40	3,52
Життєва мудрість	3,18	3,18	3,18
Цікава робота	4,42	4,35	4,50
Любов	3,95	4,26	3,65
Наявність вірних і хороших друзів	4,22	4,00	4,35
Суспільне визнання	3,10	3,00	3,20
Рівність (в можливостях)	3,62	3,75	3,50
Свобода вчинків і дій	3,47	3,58	3,36
Творча діяльність	3,34	3,25	3,34
Отримання задоволень	3,12	3,25	3,00
Акуратність	3,31	3,30	3,32
Життєрадісність	4,40	4,45	4,35
Непримиренність до своїх і чужих недоліків	3,39	3,56	3,62
Відповідальність	3,85	4,15	3,60
Самоконтроль	3,43	3,46	3,40
Сміливість у відстоюванні своєї думки	3,62	3,40	3,85
Терпимість до думки інших	3,24	3,20	3,28
Чесність	4,26	4,12	4,46
Вихованість	3,45	3,85	3,10
Старанність	3,04	3,18	3,00
Раціоналізм (уміння приймати обдумані рішення)	4,29	4,35	4,24
Працьовитість	3,28	3,34	3,23
Високі запити	3,30	3,00	3,60
Незалежність	3,66	3,54	3,78
Освіченість	3,30	3,00	3,60
Тверда воля	3,35	3,00	3,70
Широта поглядів	3,64	3,44	3,84
Чуйність	4,10	4,20	4,00

Кореляційний аналіз:

- 1) Кореляція = 0,669015
- 2) Середнє значення = 3,542778
- 3) Медіана = 3,57

Статус «страйк» цінностей	По групі в цілому	Дівчата	Юнаки
Активна діяльність	3,65	3,8	3,5
Запорів'я	4,14	4	4,28
Конформність	3,32	3,65	3,2
Медіана цінностей	3,46	3,45	3,47

Малюнок 2.1. Кореляційний аналіз

Таблиця 2.3.

Середні показники значимості типів цінностей на рівні нормативних ідеалів в групі 9-класників (за методикою Ш. Шварца)

Типи цінностей	Середні показники значимості типів цінностей		
	По всій групі в цілому	Дівчата	Юнаки
Конформність	3,52	4,02	3,02
Традиції	2,45	3,00	1,89
Доброта	3,89	4,45	3,32
Універсалізм	3,89	3,27	2,51
Самостійність	3,94	4,68	3,20
Стимуляція	2,92	3,42	2,42
Гедонізм	3,75	4,45	3,05
Досягнення	4,11	4,70	3,52
Влада	3,03	3,65	2,41
Безпека	3,59	4,06	3,12

Кореляційний аналіз:

- 1) Кореляція = 0,941262
- 2) Середнє значення = 3,295
- 3) Медіана = 3,408

Типи цінностей	значимості типів цінностей		
	По всій групі в цілому	дівчата	юнаки
Конформність	3,52	4,02	3,02
Традиції	2,45	3	1,89
Доброта	3,89	4,45	3,32
Універсализм	3,89	3,27	2,51
Самостійність	3,94	4,68	3,2
Стимуляція	2,92	3,42	2,42
Гедонізм	3,75	4,45	3,05
Досягнення	4,11	4,7	3,52

0,941262 3,295 3,408

Малюнок 2.2. Кореляційний аналіз

Таблиця 2.4.

Середні показники значимості типів цінностей на рівні індивідуальних пріоритетів у групі 9-класників (за методикою Ш. Шварца)

Типи цінностей	Середні показники значимості типів цінностей		
	По всій групі в цілому	дівчата	Юнаки
Конформність	1,43	1,34	1,52
Традиції	0,89	0,87	0,90
Доброта	2,16	2,26	2,05
Універсализм	1,66	1,76	1,56
Самостійність	2,54	2,43	2,64
Стимуляція	2,07	2,15	1,98
Гедонізм	2,30	2,51	2,09
Досягнення	2,03	2,18	2,00
Влада	1,57	1,65	1,50
Безпека	1,78	1,75	1,80

Кореляційний аналіз:

- 1) Кореляція = 0,924447
- 2) Середнє значення = 1,847
- 3) Медіана = 1,89

1	Типи цінностей	Середні показники значимості типів цінностей					
		По всій групі в цілому	дівчата	юнаки			
2	Конформність	1,43	1,34	1,52			
3	Традиції	0,89	0,87	0,9	0,924447	1,847	1,89
4	Доброта	2,16	2,26	2,05			
5	Універсалізм	1,66	1,76	1,56			
6	Самостійність	2,54	2,43	2,64			
7	Стимуляція	2,07	2,15	1,98			
8	Гедонізм	2,3	2,51	2,09			
9	Досягнення	2,03	2,18	2			
10							

Малюнок 2.3.Кореляційний аналіз

Таблиця 2.5.

Рангові значення типів цінностей на рівні нормативних ідеалів в групі 9-класників (за методикою Ш. Шварца)

Типи цінностей	Рангові значення типів цінностей	
	дівчата	юнаки
Конформність	3	3
Традиції	7	8
Доброта	1	2
Універсалізм	4	4
Самостійність	6	5
Стимуляція	9	9
Гедонізм	8	7
Досягнення	5	1
Влада	10	10
Безпека	2	6

Кореляційний аналіз:

1) Кореляція = 0,781818

2) Середнє значення = 5,5

3) Медіана

= 5,5

Типи цінностей	Рангові значення типів цінностей	
	дівчата	юнаки
1 Конформність	3	3
2 Традиції	7	8
3 Доброта	1	2
4 Універсалізм	4	4
5 Самостійність	6	5
6 Стимуляція	9	9
7 Гедонізм	8	7
8 Досягнення	5	1
9 Влада	10	10
10 Безпека	2	6

Малюнок 2.4. Кореляційний аналіз

Таблиця 2.6.

Рангові значення типів цінностей на рівні індивідуальних пріоритетів у групі 9-класників (за методикою Ш. Шварца)

Типи цінностей	Рангові значення типів цінностей	
	дівчата	Юнаки
Конформність	8	9
Традиції	9	10
Доброта	1	4
Універсалізм	7	7
Самостійність	5	4
Стимуляція	3	5
Гедонізм	6	8
Досягнення	2	3
Влада	10	9
Безпека	4	6

Кореляційний аналіз:

- 1) Кореляція = 0,902257
- 2) Середнє значення = 6,105263
- 3) Медіана = 6

Типи цінностей	Рангові значення дівчата	Рангові значення хлопці
1 Конфортність	8	9
2 Традиції	9	10
3 Доброта	1	4
4 Універсальність	7	7
5 Свобода	5	4
6 Стимуляція	3	5
7 Гедонізм	6	3
8 Досягнення	2	3
9 Влада	10	9
10 Безпека	4	6

Малюнок 2.5. Кореляційний аналіз

Аналіз даних, отриманих по тесту М. Рокича виявив певні гендерні відмінності у визначенні життєвих цінностей підлітків.

Дівчатками перші місця були відведені таких цінностей як «щасливе сімейне життя (4,55), «цікава робота» (4,35), «любов» (4,26).

Лідуюче положення займають такі цінності, як «здоров'я» (4,20), «хороші і вірних друзів» (4,00).

Середні місця в ієрархії цінностей відведені: «активної життєвої діяльності» (3,80, «рівність» (3,75), «пізнання та інтелектуальний розвиток» (3,60), «матеріальне забезпечення життя» (3,45).

Найменш значущими цінностями для дівчаток були «творча діяльність» (3,35), «громадське визнання» (3,25).

Решта цінності не визначають життєву позицію дівчаток.

Хлопчики показали велику орієнтованість на «цікаву роботу» (4,55) і «хороших і вірних друзів» (4,45).

Серед провідних цінностей, що визначають ядро цінностей для хлопчиків даної групи, відзначені «пізнання» (4,35), «здоров'я» (4,28), "впевненість у собі» (4,23).

Також високо оцінюються «щасливе сімейне життя (3,75), «любов»(3,65), «активна діяльне життя»(3,50).

Малоцінними хлопчикам подаються такі цінності як «краса природи» (3,20), «творча діяльність» (3,10), «спокій в країні» (3,00).

У цілому по групі підлітків на початку навчального року цінності розподілилися таким чином:

Найбільш значущі термінальні цінності - «цікава робота» (4,42), «щасливе сімейне життя» (4,35), «наявність хороших і вірних друзів» (4,22), «здоров'я» (4,14).

Найменш значущі цінності - «спокій в країні, мир» (3,15), «отримання задоволення» (3,12), «громадське визнання» (3,10).

Аналіз даних по «інструментальним цінностям» показав, що у даної групи підлітків вищий ранг займають «життєрадісність, « освіченість », « чесність », « раціоналізм ».

Аналіз показників, отриманих за методикою Ш. Шварца на рівні нормативних ідеалів (Таблиця 2) виявив, що найбільшою значущістю для представників досліджуваної нами групи мають такі типи цінностей, як «досягнення» (4,11), «самостійність» (3, 94), «доброта» (3,89).

Аналіз даних за другою частиною опитувальника («Профіль особистості») показав, що на рівні індивідуальних пріоритетів найбільшою значущістю для досліджуваних підлітків мають такі типи цінностей як «самостійність» (2,54), «доброта» (2,16) і «досягнення» (2,09), а найменшою значимістю - «традиції», «комфортність».

Аналіз гендерних особливостей показує, що на рівні нормативних ідеалів дівчинки кілька вище оцінюють три, зазначені вище найважливіші цінності, особливо «досягнення».

Результати, отримані за допомогою методик М. Рокича і Ш. Шварца узгоджені між собою: у всіх групах піддослідних верхню частину рейтингу займають цінності «цікава робота», «наявність хороших і вірних друзів», «любов», «щасливе сімейне життя», «здоров'я». Нижню частину рейтингу займають цінності збереження («безпека» «конформність», «традиції») та і цінності самозвеличення («влада», гедонізм »).

ВИСНОВКИ

На підставі вивчення та аналізу наукової психологічної літератури ми зробили наступні висновки:

Цінності - це суспільно значимі для особистості, соціальної спільності, суспільства в цілому матеріальні, соціальні об'єкти, духовна діяльність людини та її результати; соціально схвалювані і поділяються більшістю людей уявлення про те, що таке добро, справедливість, патріотизм, романтична любов, дружба і т. п.

Ціннісні орієнтації - це виборче ставлення людини до матеріальних і духовних цінностей, система її установок, переконань, уподобань, виражена в свідомості і поведінці, спосіб диференціації людиною об'єктів за їх значимістю.

Ціннісні орієнтації - Найважливіші елементи внутрішньої структури особистості, закріплені життєвим досвідом індивіда, всією сукупністю його переживань. Вони відмежовують істотне і важливе для даної людини від несуттєвого. У силу цього ціннісні орієнтації виступають важливим чинником, що обумовлює мотивацію дій і вчинків особистості. Ціннісні орієнтації - це внутрішній компонент самосвідомості особистості, який впливає на мотиви, інтереси, установки, потреби особистості.

На формування цінностей впливає той факт, наскільки ця особистість соціально зріла. Соціальна зрілість і її складова - відповідальність - формуються лише в адекватній діяльності та свободі в ухваленні рішень щодо самого себе.

Ще один з важливих моментів існування людини як особистості пов'язаний зі збереженням особистісної рівноваги, яка задається ззовні соціальною групою, докорінна зміна якої зможе призвести до запуску перетворювальних процесів всередині особистості.

Сформовані цінності вимагають постійного підтвердження в результатах життєдіяльності. Якщо ця рівновага порушується, то це призводить до переоцінки цінностей і вироблення нових індивідуальних форм поведінки, що враховують зміни умов.

Таким чином, саме ціннісні детермінанти як один з численних факторів можуть впливати на зміст прийнятих особистістю рішень.

Особистість, орієнтуючись на власну систему ціннісних орієнтацій, закріплюється у виборі своїх вчинків і дій відповідно до пропонованої соціальної ситуації. Людина робить те, яким вона є. Однак у процесі життєдіяльності змінюються соціальні ситуації взаємодії особистості з оточенням, змінюється саме оточення особистості, що може призвести до трансформації ціннісних орієнтацій всередині особистості.

Вибір цінності пов'язаний з часткою невизначеності, яку може нести соціальна ситуація взаємодії, і можливістю вчинення помилки. Будучи результатом діяльності, цінності задають вектор, що визначає як цілі, так і засоби досягнення цих цілей. А сама діяльність забезпечує усвідомлення людиною навколишнього світу і самого себе.

У зв'язку з усім вищесказаним на зміст прийнятого рішення впливають особисті мотиви людини і соціальні умови, в яких ця особистість розгортається. Суспільні цінності та соціальні норми визначають цілі та способи їх досягнення.

В однотипних ситуаціях міжособистісної взаємодії люди можуть приймати абсолютно різні рішення. Це можна пояснити тим, що і самі ситуації люди сприймають абсолютно відмінно один від одного. Кожна ситуація сприймається особистістю через його власні переживання, через попередній досвід. Для визначення особливостей змісту прийнятих рішень у ситуаціях міжособистісної взаємодії мною була розроблена методика проєктивного типу.

Виходячи з цього, зроблено емпіричне дослідження, спрямоване на вивчення ціннісних орієнтацій підлітків.

Середні показники значимості такого типу цінності як «цікава робота» збільшилися з 4,42 до 4,73; «наявність хороших і вірних друзів з 4,00 до 4,36; «активна життєва діяльність з 4,00 до 4,32. Змінилися рангові значення типів цінностей на рівні індивідуальних пріоритетів. Лідируюче місце стали займати такі цінності як «доброта», «досягнення», «самотійність».

Таким чином, висунута гіпотеза про те, що структура ціннісних орієнтацій сучасних підлітків може змінитися при проведенні психокорекційних заходів, а показники значимості типів цінностей залежать від статі підлітків підтвердилася.

Практична цінність, проведеного дослідження полягає в тому, що показала дієвість цілеспрямованої педагогічно-виховної роботи профорієнтаційної і духовно-морального спрямування на формування і зміна ціннісних орієнтацій підлітків.

У наш час, коли так багато безладу і хаосу, напруженості, комплексне педагогічне і виховний вплив життєво необхідно підліткам для формування у них пріоритету загальнолюдських цінностей для глибокого насолоди здоровою і врівноваженою життям, багатої красою і веде до гармонії всіх живих істот, навіть у наші складні часи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Столяренко О. Б. Психологія особистості. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 280 с.
2. Мітіна С.В. Психологія особистості. Навч.-метод. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. 274 с.
3. Шахова О.Г. Соціальна психологія особистості: Навчальний посібник. Харків: «Контраст», 2019. 116 с.
4. Freud Z. Introduction to psychoanalysis: Lectures., 1991. 456 p.
5. Бліхар М. П. Окремі аспекти розвитку духовності українського студентства: досвід емпіричного дослідження. *Вісник Львівського університету*. Серія соціологічна, 2015. Вип. 9. с 190–199.
6. Безкоровайна М. П. Значення духовних цінностей молоді на сучасному етапі розвитку суспільства. *Молодіжна політика: проблеми і перспективи*. Зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. Конф, 2005. с 458–461.
7. Балакірева О. М. Трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві. *Український соціум*, 2002. №1. с 14-19.
8. Фролова Н. Дослідження психологічного механізму трансформації в системі ціннісних орієнтацій молоді. *Молода нація*, 1997. №7. с 52-59.
9. Хохліна О. П. Проблема структури особистості у психології. *Юридична психологія*, 2016. № 2 (19). с 20-32.
10. Хохліна О. П. Методологічні й теоретичні основи психології : навч. посіб. Київ: НАВС, 2014. 232 с.
11. Кудріна С.А. Ціннісні пріоритети та їх онтологічні підстави. *Соціологічні дослідження*, 2010. № 1. с 38.
12. Сорока Г.І. Сучасні виховні системи та технології. Харків: Основа, 2003. 117с.

13. Ткачова Н.О. Ціннісні парадигми освіти. Харків: «Основа», 2005. 128с.
14. Щербань П. Українська національна ідея та сучасні проблеми виховання учнів та молоді. *Вища освіта*, 2005. №4. с 7-12.
15. Сухомлинська О.В. Сучасні цінності у вихованні. *Шлях освіти*. 1996. №1. С 17-28
16. Саннікова О. П. Теоретико-методологічні засади дослідження індивідуальних відмінностей. *Наука і освіта. Спецвипуск. «Психологія особистості: теорія, досвід, практика»*: Одеса, 2010. № 9. с 3-7.
17. Пиняга М. Потреби, інтереси та цінності особистісного розвитку. с 618-619. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/35129/1/619.pdf>
18. Бутківська Т. В. Проблема цінностей у соціалізації особистості, *Цінності освіти і виховання: наук. метод. зб. / за заг. ред. О. В. Сухомлинської*] АПН України, 1997. с 27-31.
19. Донцов А.В. Психолого-педагогічні особливості формування ціннісних орієнтацій студентської молоді. *Високі технології виховання: Зб. наук. праць*. Харків: ХНУ, 1995. с 86-90.
20. Павліченко А. Ціннісні орієнтації у системі становлення особистості. *Психологія суспільства*, 2005. №4. с 98-120.
21. Карпенко З.С. Аксіопсихологія особистості. Київ: ТОВ “Міжнародна фінансова агенція”, 1998. 216 с.